

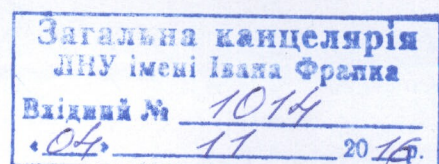
ВІДГУК
офіційного опонента
про дисертацію Пиріг Маріанни Ігорівни
«Український ліворадикальний рух у Польщі (1919–1929 рр.)»,
представленої на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук за спеціальністю
07.00.01 – історія України

На сучасному етапі розвитку української історичної науки дослідники вдосконалюють теоретичний і методологічний рівень наукових студій, зміцнюють їх зв'язок із конкретними питаннями національного відродження, всебічно, об'єктивно і неупереджено вивчають історичне минуле. Науковцями нагромаджено значний потенціал для вивчення складних процесів соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку України і Польщі, становлення українсько-польських взаємин у міжвоєнний період.

До наукового обігу залучено значну кількість джерел, раніше не доступних для дослідників. Водночас окреслена проблематика вимагає подальшої концептуальної розробки. З огляду на це особливою актуальністю вирізняються праці, покликані долати стереотипи і упередженості щодо висвітлення діяльності ліворадикального руху в Західній Україні, формувати нові оціночні судження щодо політичних та громадських організацій, які перебували під впливом комуністичної ідеології.

Дослідження задекларованої проблеми має цінне наукове значення, оскільки дає можливість з'ясувати особливості виникнення, розвитку радикальних ідеологій, зокрема лівого спрямування, визначити місце та роль ліворадикального руху в політичному житті українського суспільства в міжвоєнній Польщі.

Здобувач поставив перед собою мету проаналізувати розвиток українських ліворадикальних партій та організацій на території Західної України впродовж 1919–1929 рр., висвітлити засадничі напрямки діяльності, охарактеризувати відносини з іншими політичними силами. Для досягнення мети дослідниця спробувала вирішити цілу низку важливих наукових завдань.

Варто зауважити, що використання принципів історизму, об'єктивності, науковості разом із переконливою методологічною основою дозволили автору ґрунтовно вивчити питання дисертаційної теми та надати роботі новизни.

Дисертація ґрунтується на широкій джерельній базі: архівних матеріалах, працях тогочасних політичних діячів, періодичній пресі окресленого періоду, яким дано ґрунтовний аналіз на с. 23–31. Дослідниця врахувала узагальнення та висновки істориків, які розглядали питання, пов'язані з діяльністю ліворадикальних структур. Тож дисертанту вдалося об'єктивно проаналізувати український ліворадикальний рух у Західній Україні, уникнути однобічності в судженнях і висновках. Історія ліворадикального руху постає зі сторінок дисертації як складний шлях організаційної та політичної діяльності, який був насичений боротьбою як з польською владою, так і з різними ідеологічними та політичними супротивниками в краї.

Структура дисертації добре продумана, складається з переліку умовних позначень, символів, скорочень і термінів, вступу, трьох розділів, 13 параграфів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту дисертації – 199 сторінок, всього – 245 сторінок.

У вступі (с. 4–9) відображено всі структурні компоненти згідно з вимогами до такого виду наукових робіт: добре обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет наукового пошуку, методи дослідження, хронологічні рамки, територіальні межі, розкрито наукову новизну одержаних результатів, практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та структуру дисертації.

У першому розділі – «Історіографія, джерела, методологія дослідження» (с. 10–37) – автор розкрив процес наукового осмислення задекларованої проблеми в українській і зарубіжній, насамперед польській історіографії, охарактеризувала архівні матеріали та друковані джерела, описала використані принципи і методи наукового дослідження. Дослідниця проаналізувала неопубліковані документи з трьох українських архівів та одного закордонного.

Використання здобувачкою опублікованих і вперше введених до наукового вжитку джерел і застосування відповідної методики їх дослідження забезпечили достовірність і новизну наукових положень та висновків. Проаналізувавши наукові напрацювання попередників, авторка резюмує, що зазначена тема у повному обсязі комплексно й концептуально не розкрита науковцями (с. 23).

Специфіка роботи, мета і завдання зумовили комплексне застосування світоглядних, загальнонаукових та спеціально наукових методів. Дослідження базується на основі історизму та об'єктивності, логічності й системності, комплексного використання джерел. На наш погляд, сучасні методологічні підходи дозволили уникнути суб'єктивних оцінок і забезпечили наукову достовірність результатів дослідження.

Наступні розділи дисертації побудовано за проблемно-хронологічним принципом із чітким і послідовним викладенням наукового матеріалу.

У другому розділі – «Організаційні принципи діяльності» (с. 38–117) – розкрито передумови, які вплинули на становлення та поширення комуністичного руху в Західній Україні. Відображено особливості побудови партійної структури, програмні засади на настрої, які визначали напрям політичної діяльності ліворадикальних організацій. Автор слушно звертає увагу на використання західноукраїнськими комуністами легальних партій, як-от «Сельробу», для поширення ідеології та ведення через них політичної боротьби. Дисертант детально проаналізував соціальний та національний склад комуністичних партій та організацій у регіоні. На основі документального матеріалу дослідниця стверджує, що домінантним елементом ліворадикального руху впродовж 1920-х років було українське селянство (с. 83). Дослідниця на конкретних фактах доводить, що розв'язання українського питання лягло в основу протиріч між західноукраїнськими та польськими комуністичними організаціями. Водночас авторкою детально описано характер співпраці та причини конфліктів між провідниками ліворадикального руху та радянськими комуністичними структурами. Науковець простежив тісний взаємозв'язок

відвертого ігнорування місцевих особливостей та специфіки західноукраїнського комуністичного середовища з боку радянських партійних функціонерів та, як наслідок, занепаду КПЗУ в ідеологічному й організаційному планах.

Особливе зацікавлення для дослідників становить третій розділ дисертації – «Напрями діяльності ліворадикальних сил у Західній Україні в міжвоєнний період» (с. 118–188). У ньому висвітлено головні сфери діяльності українських ліворадикальних сил упродовж 1920-х рр., проаналізовано еволюцію національного питання (с. 118–130), відображено участь прихильників комуністичної ідеології в профспілковому русі (с. 130–148) та особливості боротьби за впливи на культурно-просвітницькі товариства (с. 148–160), розкрито основні аспекти парламентської роботи українських комуністичних послів (с. 160–175), окреслено параметри співпраці та суперництва з іншими учасниками суспільно-політичних процесів краю в міжвоєнний період (с. 175–188).

Автор справедливо стверджує, що національна проблема залишалася актуальною впродовж всього існування КПЗУ. Національне питання у програмних засадах та діяльності ліворадикальних сил еволюціонувало від віри в національне визволення шляхом світової пролетарської революції та об'єднання з радянською Україною до боротьби за автономію в складі Польської держави.

Розв'язати значну частину політичних завдань ліворадикали намагалися за посередництвом громадських об'єднань, саме тому прагнули взяти під контроль профспілки та централізувати весь робітничий рух у регіоні. Діяльність комуністів у культурно-освітній сфері мала стратегічне значення, адже забезпечувала можливість поширювати ідеологію серед широких верств населення. Однак в обидвох сферах наštтовхнулися на жорстку конкуренцію та протидію з боку силових структур.

Найважливішою платформою для легальної діяльності комуністичного руху став парламент Польщі. Ліворадикальні депутати використовували

трибуну для додаткової комуністичної пропаганди із можливістю широкого розголосу. Спікери обирали резонансні теми, пов'язані із зловживаннями польської влади, порушенням прав робітників, селян, ставлення до політичних в'язнів тощо, а це в свою чергу дозволяло позиціонувати себе щирими захисниками західноукраїнського населення і демонструвати свою суспільну значущість. Водночас ліворадикали перейшли в опозицію до інших політичних партій і використовували тактику ефективної дискредитації опонентів в очах електорату.

На основі викладеного і проаналізованого матеріалу дисертант зробив узагальнення та сформулював чіткі, логічні висновки дослідження (с. 188–199).

Відзначимо, що автор послуговується термінами, поняттями, які, відображаючи окремі аспекти досліджуваних процесів, тяжіють до наукової однозначності. У цьому контексті доречно було б уточнити використання термінів «ліворадикальний» та «комуністичний», які, очевидно, слугують релевантними характеристиками описаних політичних структур і використовуються як контекстуальні синоніми. Відповідно, зазначені терміни виступають взаємозамінними в тексті дослідження. Автор маркує всі партійні та громадські організації, які перебували під впливом комуністичної ідеології або використовувалися для ведення легальної прокомуністичної діяльності та власне комуністичні організації, терміном-означенням «комуністичний». Водночас «комунізм» розуміємо як чітко виражений ліворадикальний ідеологічний напрямок, тому «ліворадикальний» виступає об'єднавчою, узагальнювальною терміноназвою окреслених організацій. Однак, зважаючи на те, що в сучасній українській історіографії триває процес формування нових наукових підходів до вивчення ліворадикального руху, допускаємо можливість коригування категоріального апарату.

Дисертація виконана на належному науковому рівні, проте вважаємо, що варто було б посилити інформацію про підготовку комуністичних кадрів у Москві та Харкові, відобразити обсяги затрачених на це матеріальних ресурсів. Зрештою, до поля зору дослідниці не потрапили питання, пов'язані з

фінансовим забезпеченням організаційної та політичної діяльності ліворадикального руху.

На наш погляд, варто було б звернути увагу на діяльності збройних ліворадикальних загонів у краї, охарактеризувати масштаби проведеної ними боротьби, окреслити їх значення для розвитку ліворадикального руху. Як відомо, більшовицький уряд Росії не відкидав можливості подальшого розгортання світової комуністичної революції. Одним із плацдармів для цього в перші повоєнні роки ними була обрана Західна Україна. З цією метою за посередництвом Державного політичного управління була створена ціла низка ліворадикальних підпільних організацій, диверсійних груп, збройних формувань, партизанських загонів. Серед них активністю відзначались «Закордот» (Закордонний відділ КП(б)У), Українська національна повстанська організація (УНПО), Українська революційна повстанська організація (УРПО), Українська червона повстанська армія (УЧПА) та деякі інші. Крім розвідувальної роботи, вони проводили терористичні диверсійні і грабінницькі акції, вчиняли напади на маєтки польських поміщиків і осадників, поширювали різні чутки, здійснювали провокації, вели агітацію за радянську владу. Проте ці питання на сторінках дисертації не знайшли належного висвітлення.

Авторкою введено до наукового обігу значну кількість історичної інформації про ліворадикальний рух, виявленої у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного історичного архіву України у місті Львові, Державного архіву Львівської області, Архіву Актів Нових у Варшаві. Залучення матеріалів, які зберігаються в державних архівах Тернопільської, Івано-Франківської, Волинської, Рівненської областей, суттєво посилило б окремі позиції дослідження та сприяло би глибшому переосмисленню ролі та місця ліворадикального руху в окреслений період.

Однак висловлені окремі зауваження і побажання не применшують наукового значення рецензованої дисертації, яка загалом справляє позитивне враження. Дисертант показав вміння самостійно ставити і аргументовано

розвивати не досліджені досі проблеми, визначати їх засадничі аспекти, давати відповіді на належному аналітичному і науковому рівні. У процесі роботи над дисертацією здобувач оволодів методикою історичного дослідження, виявив уміння працювати з літературою та джерелами, аналізувати факти і явища.

Завдяки застосуванню репрезентативної джерельної бази в поєднанні зі здобутками української та зарубіжної історіографії обрану наукову проблему досліджено в достатній мірі, сформовано нові підходи до аналізу діяльності ліворадикального руху в Західній Україні. У цілому можна зробити висновок про те, що М.І. Пиріг досягнула мети і розв'язала завдання дослідження. У роботі над дисертацією, формуванні її концепції, положень та висновків авторка використала широкий спектр методологічних засобів дослідження як загальнонаукових, так і спеціальних.

Викладене дає підстави стверджувати, що рецензована дисертація відповідає вимогам ДАК України, що ставлять до такого виду робіт, а її автор – Пиріг Маріанна Ігорівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

**Офіційний опонент –
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України,
декан історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка**

[Handwritten signature]

В. В. Місько

